

Vlaams
Parlement

ingediend op **1276** (2017-2018) – Nr. 1
26 september 2017 (2017-2018)

Verslag

namens de Commissie voor Reglement en Samenwerking
uitgebracht door Ward Kennes

over de gezamenlijke zitting
met de Commissie voor Algemeen Beleid,
Verzoekschriften, Financiën en Samenwerking
van het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap

Samenstelling van de Commissie voor Reglement en Samenwerking:

Voorzitter: Jan Peumans.

Vaste leden:

Matthias Diependaele, Lies Jans, Bert Maertens, Jan Peumans, Wilfried Vandaele, Karl Vanlouwe;
Karin Brouwers, Ward Kennes, Koen Van den Heuvel, Peter Van Rompuy;
Marino Keulen, Bart Somers;
Caroline Gennez, Joris Vandenbroucke;
Wouter Vanbesien.

Plaatsvervangers:

Koen Daniëls, Piet De Bruyn, Andries Gryffroy, Kathleen Krekels, Jos Lantmeeters, Miranda Van Eetvelde;
Caroline Bastiaens, Sonja Claes, Dirk de Kort, Katrien Partyka;
Rik Daems, Herman De Croo;
Renaat Landuyt, Bert Moyaers;
Elke Van den Brandt.

INHOUD

1. Verwelkoming	4
2. Burgerdialoog en burgerparticipatie: initiatieven en actieplannen van de parlementen	5
3. Uitvoering van het samenwerkingsakkoord: stand van zaken en perspectieven	21
4. Varia.....	26
Gebruikte afkortingen	28
Bijlagen: zie dossierpagina van dit document op www.vlaamsparlement.be	

De Commissie voor Reglement en Samenwerking van het Vlaams Parlement hield op vrijdag 16 juni 2017 een gezamenlijke zitting met de Commissie voor Algemeen Beleid, Verzoekschriften, Financiën en Samenwerking van het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap. De vergadering werd voorgezeten door de heren Jan Peumans en Alexander Miesen.

Aanwezig waren namens de Vlaamse Gemeenschap: de heren Jan Peumans, voorzitter van het Vlaams Parlement, Matthias Diependaele, voorzitter van de N-VA-fractie, Joris Vandenbroucke, voorzitter van de sp.a-fractie, Björn Rzoska, voorzitter van de Groenfractie, Herman De Croo, Ward Kennes, Willem-Frederik Schiltz en Karl Vanlouwe, Vlaams volksvertegenwoordigers, mevrouw Martine Goossens, secretaris-generaal van het Vlaams Parlement, de heer Stefaan Mergaerts, commissiesecretaris van de Commissie voor Reglement en Samenwerking, mevrouw Helga Debaets, fractiemedewerker van de CD&V-fractie, mevrouw Linda Madou, persoonlijke medewerker van de heer Ward Kennes, en de heren Martin Ruebens, secretaris-generaal van het Departement Kanselarij en Bestuur, en Joris Scheers, hoofdadviseur Interfederale Relaties van het Departement Kanselarij en Bestuur;

en namens de Duitstalige Gemeenschap: de heren Alexander Miesen, voorzitter van het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap, Karl-Heinz Lambertz, deelstaatsenator, Charles Servaty, voorzitter van de SP-fractie, Alfons Velz, voorzitter van de ProDG-fractie, Freddy Mockel, voorzitter van de Ecolofractie, en Herbert Grommes, volksvertegenwoordiger, mevrouw Eva Johnen, commissiesecretaris van de Commissie voor Algemeen Beleid, Verzoekschriften, Financiën en Samenwerking, mevrouw Caroline Leusch, stagiaire in het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap, en de heren Alfred Velz, kabinetschef van de minister-president, en Alexander Homann, afgevaardigde van de Duitstalige Gemeenschap in Brussel.

De presentaties van de heren Willem-Frederik Schiltz, Alexander Miesen en Joris Scheers zijn terug te vinden op de [dossierpagina](#) van dit document op www.vlaams-parlement.be.

1. Verwelkoming

Voorzitter Jan Peumans: Dames en heren, goedemorgen, allen hartelijk welkom.

Ik verheug me op deze zitting, waarin leden van onze Commissie voor Reglement en Samenwerking zullen samenwerken met leden uit de parallelle commissie van uw parlement. Deze zitting vormt een uitstekend voorbeeld van de samenwerking tussen onze beide parlementen en ik bedank mijn collega Alexander Miesen voor het enthousiasme waarmee hij is meegegaan in dit initiatief en vooral dat hij om halftien toch op tijd was, wat ons dus zeer verheugt.

We hebben op onze agenda twee grote thema's: de uitvoering van het samenwerkingsakkoord met een stand van zaken en de perspectieven en de burgerdialoog en burgerparticipaties met initiatieven en actieplannen van de parlementen.

Ik wens u allen veel inspiratie en transpiratie op deze mooie zomerdag. In ieder geval nog eens hartelijk bedankt dat u van het heel verre Eupen gekomen bent. Niet zo ver, want dankzij Herman De Croo – dat hebben we deze morgen in het Koffiehuis gehoord – is het eindstation Eupen verbonden met Oostende. Ik wil ook mijn goede collega's uit ons parlement en mevrouw Goossens natuurlijk bedanken voor hun aanwezigheid.

Ik begroet ook de heer Karl-Heinz Lambertz, die we al tien, vijftien jaar kennen en die momenteel deelstaatsenator en lid van de commissie is. Hij was de vorige minister-president van de Duitstalige Gemeenschap.

Voorzitter Alexander Miesen: Mijnheer de voorzitter, beste collega's, hartelijk dank voor de ontvangst met de rode loper vanochtend in het Vlaams Parlement. Wanneer de Duitstalige Gemeenschap en Vlaanderen samenkomen, kan men soms wel eens de indruk krijgen dat David Goliath ontmoet. Nu kunnen de Vlamingen er net zo weinig aan doen dat ze zo groot zijn als wij er iets aan kunnen doen dat we zo klein zijn. We hebben er niet om gevraagd om in België met slechts 76.000 Duitstaligen te zijn. Als het aan ons had gelegen, dan hadden we er zeker ook voor gekozen met meer te zijn, zodat sommige kwesties rond gelijkheid vandaag niet zo aan de orde zouden zijn of misschien zelfs helemaal niet aan de orde zouden zijn. Hoe dan ook, de dingen zijn zoals ze zijn.

Nu is het echter zo dat we elkaar hier niet ontmoeten zoals bij David en Goliath, maar in een vriendschappelijke sfeer, op gelijke voet. Het doet ons als Duitstaligen altijd veel plezier als we op een dergelijke manier met elkaar kunnen omgaan. Dat is voor ons niet altijd vanzelfsprekend, maar in Vlaanderen is het dat wel. En dat is fijn, niet alleen in het kader van deze commissie voor samenwerking, maar ook bij vele andere ontmoetingen die we hebben. Dat leidt er onder andere ook toe dat mijn collega-parlementsvoorzitter ons ter gelegenheid van de dag van de Duitstalige Gemeenschap elk jaar een bezoek brengt in Eupen, en nog zoveel meer.

Heel erg bedankt alleszins voor de hartelijke en vriendschappelijke ontvangst vanmorgen.

2. Burgerdialoog en burgerparticipatie: initiatieven en actieplannen van de parlementen

Voorzitter Jan Peumans: Het eerste agendapunt is burgerdialoog en burgerparticipatie: initiatieven en actieplannen van de parlementen. De inleiding zal worden gegeven namens het Vlaams Parlement door de heer Willem-Frederik Schiltz, die ook even zal uitleggen dat wij met een systeem van conceptnota's werken.

De heer Willem-Frederik Schiltz¹: Geachte aanwezigen, voor u staat al meteen het eerste begrip conceptnota. In dit parlement hebben wij een zeer ingenieuze en inventieve decreetgevingstechniek ontwikkeld. Parlementsleden kunnen namelijk hun ideeën rond een aantal veranderingen die ze willen aanbrengen, in een conceptnota gieten. Daarmee hoeven zij nog geen concrete wijzigingen in decreten voor te stellen, maar kunnen zij het idee dat zij hebben over de maatschappij, gestalte geven en daarrond hoorzittingen en debatten organiseren om nadien met meer wijsheid over te gaan tot het ontwerpen van resoluties of decreten in ons geval, wetten in andere gevallen, mocht dat het geval zijn. Persoonlijk denk ik dat het een heel goede manier van werken is, omdat het het geheel van het parlement betreft bij het totstandkomen van precieze wijzigingen in bepaalde decreten en dat men begrijpt vanuit welk concept men vertrokken is. Dus ik denk, voorzitter, dat u daar in het parlement enigszins uniek in bent en dat het een zeer goede praktijk is.

Ik heb dan ook deze techniek aangegrepen om samen met enkele andere collega's na te denken over burgerparticipatie, een woord dat ongetwijfeld u allen niet onbekend is en dezer dagen zeer populair wordt. Om na te gaan op welke manier meer burgerparticipatie ook op een hoger niveau, niet alleen in de lokale context, tot een betere democratie kan bijdragen, heb ik deze conceptnota geschreven (*Parl.St.* VI.Parl. 2015-16, nr. 784/1) en ik wil u vandaag graag even meenemen doorheen enkele gedachtegangen en ook enkele meer praktische voorstellen die ik daarrond heb ontwikkeld. De eerlijkheid gebiedt mij om te zeggen dat ik uiteraard niet de monopolist ben over deze gedachten en dat ook collega's van andere fracties gelijkaardige trajecten hebben opgestart, maar dan iets meer gefocust op het

¹ Zie de presentatie van de heer Willem-Frederik Schiltz als elektronische bijlage 1.

referendum. Het referendum is natuurlijk bij uitstek de meest tot de verbeelding sprekende techniek van burgerparticipatie, maar daarover straks meer.

Wanneer men over burgerparticipatie spreekt, dan vertrekt men vaak vanuit een vermeende crisis van de democratie. Verschillende specialisten rond participatie, of in België zeer bekende figuren zoals David Van Reybrouck, halen aan dat de democratie in grote crisis verkeert en dat we daarom de politiek radicaal moeten veranderen. Het is niet zo vreemd dat die premisse wordt gehanteerd, aangezien op andere plekken in de wereld een aantal zeer radicale vormen van participatie tot stand zijn gekomen ingevolge politiek falen. Porto Alegre in Brazilië is het grote voorbeeld waar in de jaren tachtig de bevolking het volledige bestuur van de stad heeft overgenomen, als antwoord op welig tierende corruptie, imploderende sociale vangnetten, rioleringssystemen die er niet waren, geen onderwijs, met andere woorden een compleet failed state of een failed city. Bij ons is dat echter niet het geval en het is niet omdat daar toen een zeer roemrijk voorbeeld is ontstaan, het alleen maar kan ontstaan op basis van een crisis of van een ruïne.

Ik heb een aantal onderzoeken geconsulteerd om te polsen hoe het nu eigenlijk staat met onze democratie. Kunnen we dat objectiveren? De democratie blijkt helemaal niet in crisis te verkeren. Wel is het zo dat het vertrouwen in politici erg laag scoort. Dat is altijd al een beetje zo geweest en dat fluctueert. Ik geef dan ook graag mee dat het vertrouwen in journalisten niet veel beter is. Ik weet niet of dat een maatstaf is. Maar het vertrouwen in het systeem van de democratie en de democratische besluitvorming op zich staat niet ter discussie, daar is een zeer grote legitimiteit voor. Ook de werking van de verschillende instellingen in onze democratie krijgt eigenlijk een vrij goede score. Daar kom ik straks nog even op terug.

Ik hanteer drie sporen die ons kunnen leiden naar democratische vernieuwing. De analyse van de legitimiteit is terug te vinden in een aantal wetenschappelijke rapporten. Ik denk dat we in België momenteel op een approval rate zitten van 70 tot 75 percent. Vrezen dat morgen de democratie zal worden afgeschaft, is dus zeker niet aan de orde. We leven natuurlijk wel in zeer complexe tijden. De wereld is plots van de schaalgrootte van een dorp of een land naar wereldniveau getild. De massamedia, multimedia en sociale media zorgen er ook voor dat burgers meer op de hoogte zijn van wat in de wereld gebeurt, en het opleidingsniveau in onze contreien stijgt ook gestaag. Dat maakt dat mensen meer zelf hun opinies zullen vormen over wat er in de wereld gebeurt en minder aanvaarden dat klassieke organisaties of politieke partijen hen vertellen wat nu de oplossing voor een bepaald probleem moet zijn.

We merken dat de burger minder aanvaardt om één keer om de zoveel jaar te gaan stemmen en zich verder niets aan te trekken van de politiek. Op sociale media is de kwaliteit van de opinies die daar worden geventileerd, niet altijd van een even hoogstaand niveau, maar het duidt er wel op dat er veel onvrede heerst over bepaalde thematieken. Soms leidt dat ertoe dat de reguliere politiek zich dreigt te vergrijpen aan steekvlampolitiek, maar globaal genomen zien we dat de burger meer en meer greep tracht te krijgen op de reguliere politiek.

Ik wil daarvan een zeer constructief voorbeeld aanhalen. We hebben hier gisteren trouwens nog een lange vergadering gehad over een groot infrastructuurproject. In Antwerpen hebben wij een groot mobiliteitsprobleem en daar is een burgerbeweging ontstaan, Ringland, die oplossingen heeft willen aandragen voor dat complexe probleem. Ondertussen hebben de regering, de thans zittende coalitie, maar ook de oppositie en de burgerbewegingen een soort samenwerkingsmodel gevonden, dat af en toe ook wel in Nederland gehanteerd wordt, en wordt er samen gekeken naar mogelijke oplossingen. De stijgende complexiteit van de samenleving en het stijgende opleidingsniveau van de bevolking leiden ertoe dat de burgers meer bij

het beleid moeten worden betrokken. Ik zal ik u straks aantonen dat dit zeker en vast geen bedreiging hoeft te zijn voor de klassieke politiek en dat meer burgerparticipatie geen tovermiddel is voor alle uitdagingen en problemen die zich stellen.

De vraag naar meer inspraak is een afleiding die ik niet alleen zelf heb gemaakt, maar die ook wordt bevestigd in een aantal Europese studies daaromtrent. De burger blijkt helemaal klaar te zijn om meer te worden betrokken bij de democratie. De maatschappelijke ontwikkelingen hebben een grotere impact op het politiek bestel, er is de democratisering van de media, de samenleving wordt horizontaler, burgers kiezen meer en meer bij welke organisaties ze zich willen aansluiten en wat ze daarin opnemen. Klassiek in Vlaanderen kennen wij ouders die tot een bepaalde politieke strekking behoren en eigen scouts en eigen media hebben. De verzuiling in Vlaanderen heeft lange tijd voor de doorstroming van informatie en opinievorming gezorgd en dit wordt nu toch enigszins doorbroken. De burger is niet langer passief en neemt actief zijn burgerschap op. Het kan nog veel beter natuurlijk, maar we zien alvast wel, zoals uit die studies blijkt, dat hij er klaar voor is.

Als we meer burgerparticipatie willen hanteren, dan moeten we eens kijken welke initiatieven we kunnen nemen om burgers meer te betrekken bij het beleid. Ik heb er hier een zevental uitgelicht. Hier zijn nog een aantal vaststellingen. Betrokkenheid en interesse van de burgers nemen toe, zoals ook in de studies bevestigd. Het is zo wanneer je burgers betreft bij het politiek bestel, ze ook meer begrip zullen krijgen voor de wijze waarop het werkt. Vaak kiezen burgers iemand en zijn ze nadien teleurgesteld: "Ja maar, je hebt een aantal compromissen gesloten, je hebt niet alle punten van je programma binnengehaald, je hebt twintig jaar bestuurd en maar de helft van je programma is gerealiseerd. Ik begrijp dat niet, ik vind dat niet fijn.". Maar als je burgers betreft bij die besluitvorming, dan begrijpen ze plots heel goed en heel snel dat het niet zo evident is om het grote gelijk binnen te halen en dat het zelfs niet wenselijk is om één iemand zijn gelijk volledig te laten binnenhalen. In het compromis schuilt vaak een betere besluitvorming. Ik denk dus dat meer burgerparticipatie het vertrouwen in de politici en de politieke instellingen kan versterken.

Bovendien versterkt participatie volgens mij het sociaal kapitaal in de samenleving. De gedachte dat enkel politici of enkel ambtenaren en specialisten altijd de beste oplossing kunnen vinden, is niet correct. Er is in onze maatschappij heel veel kennis en creativiteit aanwezig en door meer participatieve beleidsvormen op te zetten, kunnen we die kennis en die creativiteit beter oogsten en onze beleidsvorming versterken.

Wanneer burgers betrokken worden bij het beleid, zullen ze uiteraard meer eigenaar worden van de beslissingen die worden genomen. Wanneer iemand anders voor jou beslist en die persoon ver weg van jou staat, dan is het gemakkelijk, wanneer het allemaal niet zo lekker loopt, om te zeggen: "Ha, dat is zijn schuld.". Het zwarte schaap is dan nooit ver weg. Maar wanneer een beslissing collectief wordt genomen, dan zijn we allemaal eigenaar van die beslissing en zullen we ons dus meer verantwoordelijk voelen om die beslissing goed uit te voeren, ten eerste om ze goed te nemen, maar ook om ze goed uit te voeren. Door het sociaal kapitaal te valoriseren zal de kwaliteit van de beleidsbeslissing toenemen. De bevolking is ondertussen al veel geletterder en ik wil graag een heel lokaal voorbeeld aanhalen.

Wanneer een straat moet worden heraangelegd, wordt klassiek een opdracht gegeven aan een ambtelijke dienst of een ingenieur, die dan volgens de vigerende best practices een technisch voorstel ontwikkelt, dat ongetwijfeld kwalitatief zeer goed in elkaar zit. Maar die ingenieur, ambtenaar of politicus woont allicht niet in die specifieke straat en heeft er geen ervaring mee. Die weet dus niet welke de specifieke noden en ervaringen zijn die de bewoners die daar wonen, werken en

leven, wel hebben. Het kan bijvoorbeeld zijn dat er een probleem is met snelheid. Het kan zijn dat er een probleem is met zwervuul. Of dat er in de buurt heel weinig groenvoorzieningen aanwezig zijn of dat er geen veilige fietsmogelijkheden zijn voor de talrijke kinderen die daar wonen. Door de bewoners te betrekken bij het ontwerp van hun straat, kan je een betere straat ontwerpen en zullen de bewoners nadien ook veel meer gemotiveerd zijn om die straat zelf mee te onderhouden.

Bovendien wordt het draagvlak verhoogd. Wanneer burgers betrokken zijn, iedereen mee eigenaar is en het sociale kapitaal wordt verzilverd, dan zal de beslissing die wordt genomen, uiteraard breder worden gedragen. Stel dat in die ene straat, waar veel kinderen wonen, wordt beslist om een breed veilig fietspad aan te leggen, zal die ene man die fan is van snelle wagens, misschien gefrustreerd zijn omdat zijn rijke schare aan auto's niet meer op de openbare weg zal kunnen worden geparkeerd. Beeld u in dat die beslissing wordt genomen door een politicus ver weg in Brussel of in het schepencollege of door de burgemeester, dan zal hij misschien boos zijn omdat die beslissing is genomen tegen zijn belangen in. Wanneer echter diezelfde man aan tafel heeft gezeten met al die ouders en die kinderen, dan zal hij misschien begrijpen waarom die beslissing enigszins tegen zijn persoonlijk belang wordt genomen, maar wel een groter algemeen belang dient. Ik heb het trouwens ook aan den lijve mogen ondervinden. In Antwerpen zijn wij enkele jaren geleden begonnen met een burgerbegroting, waar wij burgers uitnodigen om een deel van de budgetten te verdelen. De mensen die daaraan deelnemen, komen steevast aanzetten met de gedachte dat ze hun groot gelijk gaan doorduwen en alle centen voor hun favoriete thema gaan binnenhalen. Dat is nooit het geval. We hebben de deelnemers achteraf ook stelselmatig bevraagd en een van de opvallendste opmerkingen was: "Ik heb minder binnengehaald dan ik dacht, maar ik ben er wel gelukkiger mee." En dat toont aan dat door burgers te betrekken bij besluitvorming het draagvlak kan stijgen.

Ik waarschuw mijn collega-politici steevast. Wanneer zelfs de meest kritische participatiepolitici dit puntje over draagvlak zien, zie je plots de democratische of electorale dollars in hun ogen glinsteren, want meer draagvlak is natuurlijk de droom van elk politicus. Participatie mag niet worden gehanteerd om meer draagvlak te genereren. Draagvlak is een positief neveneffect van participatie. Een politicus die denkt participatie te kunnen instrumentaliseren om zo vooral zijn eigen blazen op te poetsen, zal gauw merken dat hij van een koude kermis thuiskomt.

Samengevat denk ik dat burgerparticipatie een meerwaarde voor de werking van onze democratie is. Representatieve democratie is een pragmatische invulling van een zuiver democratisch concept en de democratie is uiteraard de macht die bij het volk en bij de burger ligt, eerder bij de burger dan bij het volk trouwens. Maar dat is een semantische discussie. Als we de democratie een stukje haar oorspronkelijke radicale glorie willen teruggeven, moeten we de stem van de demos dichter bij onze parlementaire representatieve democratie brengen.

Als ik in middens kom waar men zeer enthousiast is over participatie – en ondertussen worden een heel aantal burgerbewegingen actief –, dan waarschuw ik ook dat burgerparticipatie geen tovermiddel is en met mate moet worden gehanteerd. Wij zijn niet Zwitserland. Wij hebben geen diepgewortelde cultuur van politiek debat, van constante referenda en van roulerende regeringen. Wij zijn nog altijd een land waarin wij veel verwachten van politici. Wij zijn een land met een zeer complexe staatsstructuur. Ik herinner er u aan dat in de jaren zeventig de tegenstellingen in dit land het land niet alleen bijna hebben doen barsten, maar bijna tot volksopstanden hebben geleid. Iedereen zomaar op zijn eigen mening loslaten en zeggen: "De vox populi beslist nu", is dus niet altijd wenselijk. Soms kan het helpen dat er een zekere afstand tussen besluit en uitvoering zit. Maar in die zin kan burgerparticipatie een gezonde aanvulling zijn van onze representatieve democratie, dat de politici scherp kan houden en de creativiteit en de kennis die bij

de bevolking aanwezig zijn, kan oogsten, capteren en introduceren om tot betere besluitvormingen te komen.

Om deze democratie te versterken naast betekenisvolle burgerparticipatie, denk ik dat het stilaan tijd wordt om de manier van verkiezingen te herbekijken en de werking van het parlement te versterken. Als je merkt dat burgers afhaken van de politiek of hun vertrouwen in politici opzeggen, dan is het vaak omdat de afstand groter wordt en de macht van partijen belangrijker aan het worden is of geworden is bij de aanduiding van wie hen vertegenwoordigt. De vertegenwoordiging van de burger via zijn volksvertegenwoordigers verloopt niet altijd rechtstreeks. Maar dat is misschien een ander verhaal.

Het parlement speelt een essentiële rol in ons democratisch systeem. Daar ben ik nog altijd van overtuigd en we moeten dat niet afschaffen of vervangen door een volksplebisciet. Maar de afschaffing van een aantal elementen kan de macht van de partijen enigszins afzwakken. Voor mij zijn partijen kiesverenigingen van mensen die zich groeperen rond een aantal ideologieën en een aantal principes, waar zij een gedeelde strategie en een standpunt hanteren. Maar burgers moeten individuele vertegenwoordigers veel directer kunnen aanduiden en dus is het systeem van opvolgers en van lijststemmen stilaan toe aan schrapping. De rechtstreekse verkiezing van de burgemeester is ook een mooi instrument.

We hebben gezien dat men in Nederland meer en meer werkt met verantwoordingsdagen. De uitvoerende macht verantwoordt zich niet alleen tegenover een assemblee, maar legt ook aan de bevolking uit wat ze het afgelopen jaar heeft gedaan. Dat lijkt mij een mooie oefening om de ivorentorenpolitici die er onder ons zijn, te dwingen om af te dalen naar de burger en in gewone taal uit te leggen wat hij met hun centen aan het doen is.

Burgers willen meer inspraak en ik denk dat alleen verkiezingen om de vijf jaar te weinig inspraak is. De burger van de 21ste eeuw is volwassen geworden en hij laat zich minder en minder dingen wijsmaken.

Om participatie op een succesvolle manier te introduceren naast de parlementaire democratie, moeten we wel een aantal randvoorwaarden in acht nemen.

Betrokkenheid vragen betekent ook impact geven. Wat wij wel al kennen, zijn talrijke adviesraden. Deze dynamiek is natuurlijk niet nieuw. We hebben in ons land al gezien dat toen het Vlaams Belang sterk doorbrak, de politiek zich realiseerde dat de kloof met de burger aan het groeien was. Een notoir politicus uit onze rangen, Guy Verhofstadt, heeft in zijn burgermanifesten vaak geschreven over deze kloof met de burger. In de nasleep van die vaststelling zijn talrijke adviesraden ontstaan. Ondertussen hebben wij Vlaanderen volgepleisterd met adviescomités en adviesraden om vanuit het middenveld en vanuit de burgers de overheid te adviseren. Ook op lokaal niveau gebeurt heel veel consultatie. Er wordt geluisterd naar de burger, je komt heel veel burgers tegen die naar wijkvergaderingen gaan. Maar dat is natuurlijk nog iets anders dan impact geven. Daar gaat het over consultatie, luisteren, daar mogen burgers hun frustraties en ideeën wel ventileren. Maar heel zelden zullen die ideeën en die frustraties doorfilteren naar werkelijke besluitvorming, naar werkelijke impact op het beleid, omdat het ook niet bindend is en allemaal complex is. Ondertussen zitten we in een situatie waarbij de overheid ontzettend veel geld en tijd uittrekt om adviesraden te organiseren en burgers de mogelijkheden te geven om adviezen en protesten in te dienen, en vervolgens wordt heel veel geld uitgetrokken aan advocatenkantoren om al die bezwaren en bedenkingen te weerleggen en toch gewoon het oorspronkelijke plan uit te voeren. Als je van de burger betrokkenheid vraagt en engagement om mee te denken over wat een betere besluitvorming zou kunnen zijn en zijn expertise aan te dragen,

moet je hem ook impact geven. Dat is een evidente manier om de burger ernstig te nemen.

Natuurlijk moeten er duidelijke afspraken gemaakt worden over wat we gaan beslissen, over wat de impact is van de stem van de burger, op welke manier hij met andere burgers en met de overheid zal kunnen en moeten discussiëren en op welke manier de uitkomst uiteindelijk tot reële beslissingen zal leiden.

Het is geen botte besparingsoperatie, het is niet zo dat we de burgers wat meer zullen laten beslissen en dan zijn we ervan af, neen, je moet veel tijd en middelen steken in professionele communicatie en procesbegeleiding. Als je een hoop burgers bij elkaar zet die niet gewoon zijn om met elkaar te discussiëren, om compromissen te zoeken en naar elkaar te luisteren, dan heb je chaos. Er zijn altijd mensen die vlotter ter taal zijn, een veel sterker retorisch talent hebben en de vergadering dreigen te domineren, er zijn er die heel temperamentvol zijn en andere mensen onderbreken, er zijn er die niets durven zeggen omdat ze eerder timide zijn. Het vraagt een heel uitgekiend proces om een grote groep mensen uiteindelijk tot een stemming of tot een beslissing te laten komen.

Een veel gehoord bezwaar is: "Ja, maar in een representatieve democratie is iedereen vertegenwoordigd. Is dat hetzelfde bij burgerparticipatie?". Neen, dat is niet hetzelfde. Wanneer we in een landschap vertoeven waar er geen doorgewinterde of ingebedde participatiecultuur aanwezig is, moeten we ons niet blindstaren op de representativiteit. Zolang een burgerparticipatietraject niet meteen de hele begroting behelst of de wetten en decreten in het land stemt, denk ik dat de representativiteit er zich voorlopig mag toe beperken om iedereen de kans te geven om deel te nemen. Dat gaat over de organisatie van participatiemomenten op verschillende tijdstippen, maar dat gaat ook over het wegwerken van informatieassymetrie door voortrajecten op te stellen. Als je bijvoorbeeld een burgerbegroting wil organiseren, dan volstaat het niet om iedereen te laten deelnemen. Je moet ook duidelijk uitleggen wat de begroting behelst en hoe de verschillende middelen of departementen vertegenwoordigd zijn. Bij een complex infrastructuurproject moet je de verschillende alternatieven uitleggen en toelichten wat de voor- en nadelen zijn, uiteraard op een objectieve manier, om de valkuil te vermijden dat alleen de hoogopgeleide middenklassers zouden deelnemen aan participatietrajecten en dat mensen uit sociaal zwakkere groepen niet zouden kunnen deelnemen. Dat is natuurlijk niet de bedoeling.

We hebben in onze conceptnota een aantal voorstellen gelanceerd en in drie categorieën geclusterd. Het eerste is lokaal experimenteren en Vlaams ondersteunen, het tweede is de vaststelling dat participatie een waaier aan mogelijkheden biedt, die we ook identificeren, maar dat er nood is aan maatwerk, en ten slotte heb ik een aantal voorstellen gedaan om het tweerichtingsverkeer van overheid naar burger te belichamen.

We zullen misschien beginnen met het eerste: lokaal experimenteren. Participatie werkt het gemakkelijkst op het lokale niveau, omdat dat de omgeving en de leefwereld van de burger is. Het is veel moeilijker om een burger inspraak te verlenen over beslissingen die bijvoorbeeld een geopolitieke strategische impact hebben, zoals de impact van de OPEC op de olieprijs of de invoerrechten op Chinese zonnepanelen. Hoe hoger de complexiteit en hoe verder af van de belevingswereld van de burger, hoe groter de informatieassymetrie zal zijn en hoe zwaarder zal moeten worden geïnvesteerd om de burger op het kennisniveau te brengen waarop hij met kennis van zaken kan meediscussiëren. Het lokale niveau is dus het meest evidente niveau om mee te starten.

In Vlaanderen kennen wij tal van kenniscentra die de lokale overheden ondersteunen en mijn voorstel, dat ik aan de regering zou willen doen, is om ook een

kenniscentrum Democratische Vernieuwing te installeren om alle kennis die vandaag in de administratie en bij de steden en gemeenten rond participatie aanwezig is, te bundelen en op die manier een soort ondersteuningscentrum te organiseren dat steden en gemeenten kan helpen wanneer zij zouden willen beginnen met een participatietraject. Het kadert natuurlijk in de randvoorwaarden om voldoende professionele communicatie en ondersteuning te organiseren.

In het tweerichtingsverkeer overheid-burger speelt de informatieassymetrie. Een ingenieur en een administratie die een infrastructuurproject uittekenen, hebben heel veel expertise en heel veel kennis. Een burger die daarover om zijn mening wordt gevraagd, heeft die niet. Hij heeft een intuïtieve beleving en gebruikt misschien een stukje van die infrastructuur, maar weet niet hoe een bepaald voorstel zich tegenover andere verhoudt. Om de kennis van de overheid met de burger te delen, moeten we in deze tijden een radicale omkering lanceren in de openbaarheid van bestuur. Wat mij betreft, moet alle informatie waar de overheid over beschikt, volledig openbaar gemaakt worden, behalve bepaalde gevoelige informatie, zoals een defensiecontract of de organisatie van de intelligentiediensten. Er zijn uiteraard een aantal zeer gevoelige elementen, maar dan moet de overheid specifiek argumenteren waarom bepaalde informatie aan de burger wordt onttrokken. Ik denk dat dat ook een sterk signaal is dat de overheid de burgers vertrouwt.

Participatie, one size fits all. Neen, het is niet zo dat één participatiemodel op alle participatietrajecten of -initiatieven past. Wanneer een overheid, op welk niveau dan ook, beslist om de burger te betrekken, moet ze op voorhand zeer goed identificeren wat de bedoeling is. Willen we dat de burger volwaardig mee beslist? Willen we hem louter informeren en hem om een advies vragen? Wat is de beslissing of wat is de grootteorde van de beslissing waarover participatie wordt gevraagd? Is het de begroting van een land of gaat het over de aanleg van een straat? Al die verschillende elementen zullen uiteindelijk bepalen hoe het participatietraject er moet uitzien. Het is niet zo dat een grote participatieconferentie ons meteen een nieuw democratisch instrument zal aanleveren, waardoor we in Vlaanderen ineens de supermoderne democratie zullen worden. Het is telkens opnieuw een proces smeden dat toegespitst is op de specifieke beslissing die men wil nemen.

In die zin heb ik een voorstel gedaan. In de jaren tachtig en negentig hebben wij de gemeenten verplicht om een aantal formele adviesraden in te stellen, een jeugdraad bijvoorbeeld, een milieuraad enzovoort. Maar ik denk dat dat niet nuttig is en dat het van gemeente tot gemeente afhangt waar zij nood aan hebben. Misschien zegt een gemeente: "Wij hebben eigenlijk geen jeugdraad nodig, maar telkens wanneer wij een project lanceren waarbij de jeugd betrokken is, organiseren wij een ad-hocadviesraad, zodat jongeren die zin hebben om aan een project mee te werken, dat kunnen doen.". Dat biedt veel meer ruimte voor lokale overheden om participatietrajecten te installeren op maat van de beslissing die zij willen nemen. Minder formalisme en meer maatwerk en als zij dan worden ondersteund door een Vlaamse overheid die expertise in dergelijke trajecten kan aanbrengen, zijn we goed vertrokken.

Wanneer je participatie zegt, de burger betreft en hem au sérieux neemt, dan moeten we ook durven spreken over begroting. Het verdelen van de collectieve middelen en de belastingen is tenslotte nog altijd een van de crues en van de hoofdassen van de democratie. Als je aan de burger het signaal wil geven dat je hem au sérieux neemt en hem wil betrekken bij het beleid, moet je ook durven de begroting openbreken en daarin de stem van de burger bepalend laten zijn. Om die reden hebben we met een aantal collega's in het district Antwerpen – dus niet in de hele stad – een burgerbegroting opgezet. We spreken over een district van 200.000 inwoners met een budget voor een beperkt aantal bevoegdheden, waaronder het openbaar domein. Het budget bedraagt 10 miljoen euro, waarvan we elk jaar 1 miljoen euro hebben afgezonderd om burgers te laten beslissen waaraan

ze dat willen besteden. Het heeft heel veel tijd en moeite gekost om dat traject op punt te stellen, maar ondertussen loopt het al vier jaar en is de tevredenheid van de deelnemers zeer groot. Het aantal deelnemers is redelijk beperkt, maar verdubbelt ongeveer elk jaar. Ik denk dat in meer steden en gemeenten dergelijke initiatieven moeten worden gelanceerd. Niet alleen omdat het de essentie is van democratie en van participatie dat burgers rechtstreeks beslissen bij een van de belangrijkste thema's, maar ook omdat we merken dat, wanneer burgers met hun eigen centen aan de slag moeten gaan om een stukje van het collectief belang in te vullen, zij heel erg nauw worden betrokken bij de techniek die daar achter schuilt. Zij leren met elkaar discussiëren over de besteding van gemene goederen. We merken dat ze vaak met heel specifieke ideeën daarnaartoe trekken en ze willen dat hele miljoen voor bijvoorbeeld meer groen of meer jeugdzorg en dan stappen ze van tafel en zijn ze door een heel traject gelopen. Ze hebben met pokerchips geld moeten verdelen, ze hebben coalities moeten sluiten, ze hebben even pauze gehad om bij andere tafels te gaan kijken, ze hebben op grote panelen kunnen zien wat de overheid los van hun 10 percent met de overige 90 percent doet, ze hebben kunnen bepalen of ze de tendenzen van de zittende meerderheid willen versterken of net willen contesteren. We merken dat we op die manier van burgers een beetje meer politici maken, niet alleen de politiek dichterbij de burger brengen, maar de burger opnieuw laten zien dat hij in wezen een politicus is. Op die manier is een burgerbegroting een zeer nuttig en interessant instrument om mee aan de slag te gaan.

En dan komen we uiteraard bij het element van het referendum. Ik denk dat een referendum en een volksraadpleging een nuttig en een nodig instrument kan zijn. Wij hebben op het Vlaamse niveau nog geen referendum en er zijn nu besprekingen in dit gremium, in ons parlement, om ook hier een volksraadpleging te installeren. Maar een referendum is een ja- en een neen-stem en heel vaak ontbreekt het bij referenda aan een degelijk deliberatief proces. Als we even naar de situatie in Engeland kijken, waar een politicus heeft geprobeerd om een participatie-instrument, namelijk een referendum, te gebruiken om meer draagvlak voor zichzelf te organiseren – hij is lelijk tegen de lamp gelopen –, hebben we gezien dat het debat heel erg schreeuwerig en heel erg campagnematig is verlopen. Ik heb heel weinig burgerpanels gezien waar burgers op basis van gelijke informatie met elkaar discussiëren of het nu een goede of een slechte zaak zou zijn om uit de Europese Unie te treden. Een referendum is een ultieme handrem wanneer een grote groep van de bevolking de overheid een halt wil toeroepen, en het kan daarvoor worden gebruikt, maar het is zeker en vast zoals hier zeer visueel uitgebeeld, geen heilige graal die de democratie zal versterken. Wel is het een stopbord. We hebben dat trouwens in Antwerpen gemerkt, waar de bevolking de overheden een halt heeft toegeroepen. Dat mag het ook zijn: een handrem en een noodrem om te zeggen: "Stop. Het is nu tijd om de bevolking meer te betrekken bij uw beslissing, want we zijn het niet eens met wat u hier aan het doen bent, en ook om te luisteren naar de bevolking." Met gelijke informatie en met een degelijk op maat ontworpen participatietraject kunnen op die manier complexe en moeilijke maatschappelijke problemen met een breed draagvlak tot een sterke en radicaal democratische oplossing komen.

Ik wil nog één citaat toevoegen van de bekende documentairemaker Michael Moore, die in een van zijn films lanceerde: "Democracy is not a spectator sport, it is a participatory event." Op het moment dat democratie zijn participatiegedachte verliest, stopt ze ook om democratie te zijn. Dus bij deze een warme oproep om in uw eigen parlement werk te maken van de introductie van meer burgerparticipatie in de democratische praktijk.

Voorzitter Jan Peumans: Ik denk dat we de heer Schiltz mogen feliciteren, ook omdat hij ter zake een conceptnota heeft ingediend, die we trouwens uitgebreid hebben besproken in de Commissie voor Algemeen Beleid, Financiën en Begroting.

Er zijn ook een aantal voorstellen van decreet ingediend door de heer Wouter Vanbesien van de Groenfractie. Ik heb ze aan de voorzitter meegegeven.

Voorzitter Alexander Miesen: Hartelijk dank voor de uitvoerige toelichtingen, beste collega. Ik vond het uiterst interessant en intrigerend, vooral hoe diepgaand u de analyse hebt gevoerd naar waarom burgerparticipatie tegenwoordig een noodzaak of op zijn minst iets zeer zinvols is. Een gelijkaardige analyse is bij ons misschien niet zo in detail gevoerd, maar ik denk dat we qua overtuiging wel ongeveer op dezelfde lijn zitten. Daarom hebben we ons ook al geruime tijd over die thematiek gebogen. Ik zal kort chronologisch overlopen hoe wij de zaak hebben aangepakt.

We hebben vorig jaar een studiereis gemaakt naar het Duitstalige gebied van Europa – naar Zwitserland, Oostenrijk en ook naar Duitsland. Daarbij hebben we rond dat thema gewerkt en hebben we participatieprocessen onder de loep genomen en bekeken hoe ze op lokaal, maar ook op regionaal vlak concreet vorm krijgen.

U had het er zonet over dat die processen op lokaal niveau het eenvoudigst te realiseren zijn. Met die inschatting zijn wij – of alleszins ik – het eens. Er is echter niets op tegen om ook op regionaal niveau actief te worden. En daar bevinden wij ons als Duitstaligen in een zeer voordelige positie: omdat we zo klein zijn, kunnen we bepaalde processen zeer snel in gang zetten en ook zeer snel met een zekere representativiteit zulke processen organiseren.

In januari hebben wij in het Bureau vastgesteld dat we uit principe eens een dergelijk participatieproces willen opzetten en hebben we ons concreet beziggehouden met deze thema's. Ten eerste: hoe kan een dergelijk proces eruitzien? Ten tweede: hoe slaag je erin mensen rond de tafel te krijgen die je anders niet noodzakelijk rond de tafel hebt zitten, die niet sowieso al via een of andere organisatie vertegenwoordigd zijn?

U had het erover dat er in Vlaanderen – bij ons gaat het er gelijkaardig aan toe – zoveel raadplegingsprocessen en zoveel mogelijkheden zijn om te participeren, maar dat je daar toch altijd dezelfde mensen hebt zitten, en niet altijd diegenen die je niet zo gemakkelijk bereikt. Dus hebben we er ons ook mee beziggehouden hoe we erin kunnen slagen die mensen te bereiken die niet per se deelnemen aan zulke zaken.

We zijn op aanraden van de Koning Boudewijnstichting, waarmee we ook op andere vlakken samenwerken, op een concept uitgekomen dat ons heel goed beviel. In die richting zullen we dan ook werken. Ons Bureau zal zich maandag nog eens met deze thematiek bezighouden – voor het laatst, hoop ik, in die zin dat we dit proces dan ook in gang kunnen zetten.

Ik zou u het proces graag even willen voorstellen. Daarvoor hebben we kopieën van een schema meegebracht, die al uitgedeeld zijn². We houden het heel kort. Dan hebt u ook een overzicht van wat er gebeurt. Als het Bureau die bespreking maandag afrondt, zal het startschot voor het participatieproces worden gegeven, dat we als een soort test beschouwen – zonder dat denigrerend te bedoelen – zodat de selectie van burgers dan tijdens de zomermaanden kan starten.

Waarschijnlijk zullen we met een organisatie samenwerken die met een toevalsgenerator aan de hand van bepaalde rasters – volgens geografie, leeftijd enzovoort – personen selecteert. In september moet die groep, die uit 25 burgers bestaat aangezien we ook 25 afgevaardigden hebben in het parlement, samengesteld zijn,

² Zie het schema bij de toelichting door de heer Alexander Miesen in de elektronische bijlage 2.

zodat we dan van start kunnen gaan met het eigenlijke proces, dat u hier in schemavorm ziet.

Er zullen twee burgerateliers zijn, zoals we het geheel zullen noemen.

In het eerste burgeratelier zal er eerst informatie gegeven worden over het thema. Dat thema zal het Bureau komende maandag moeten vastleggen.

In het tweede burgeratelier zullen de burgers concreet aan de slag gaan met het thema en reeds voorstellen uitwerken. Aansluitend volgt een fase waarin ook het parlement een rol speelt. Het was voor ons van bij aanvang belangrijk dat het geen puur burgeratelier is zonder dat de politiek op een of andere manier betrokken is, zonder dat er een moment is waarop de burgers met de politiek samenkomen, want – en dat hebt u zonet ook gezegd – burgerparticipatie moet de representatieve democratie niet vervangen maar kan ze vervolledigen. Dat zou in dit concept moeten worden gereflecteerd, wat alvast blijkt uit het feit dat het parlement mee betrokken is bij dit proces en samen met de burgers besprekingen zal voeren. Dat zal gebeuren in de vorm van een gezamenlijke conferentie, waar ze samen beslissen over de voorstellen respectievelijk het concept, zodat een soort van consensusdocument tot stand komt. We hebben ons geëngageerd om die aanbevelingen en het resultaat van dat participatieproces ingang te doen vinden in de beleidsvorming van de Duitstalige Gemeenschap.

Het geheel wordt zeer professioneel begeleid door een externe persoon. Ook daaraan hechten we belang. Het gaat om iemand die niet in de Duitstalige Gemeenschap woont. Net omdat we dit voor het eerst doen, was het ook een belangrijk element om iemand van buitenaf te nemen, die ons input geeft en zich ook in een neutrale positie bevindt om dit hele proces te modereren. Het modereren is in dit geheel een zeer substantieel element. Het tweede substantiële element is de transparantie, met andere woorden de informatie en communicatie. Daarom is hierin ook voor de media een rol weggelegd, zodat het geheel geen club van 25 afgevaardigden en 25 burgers blijft, maar zichtbaarheid krijgt. Dat is kort samengevat ons concept. Ik hoop dat ik aan alles heb gedacht. Als een collega iets wenst aan te vullen, kan hij dat gerust doen.

Zoals gezegd, is het al iets concreets. Het is een poging. We zijn in de Duitstalige Gemeenschap echter nog niet zover dat we al decreten over deze zaken hebben uitgewerkt. In andere deelstaten heeft men dat wel al gedaan. In Zuid-Tirol bijvoorbeeld is men intensief met dit soort zaken bezig. We wisselen regelmatig van gedachten met Zuid-Tirol en andere regio's die we hebben bezocht. Maar zover zijn wij nog niet. Wij zien het burgeratelier – zonder dat denigrerend te bedoelen – als een soort experiment. Nadat het proces, dat drie tot vier maanden zal duren, is afgerond, zullen we het geheel evalueren en bekijken hoe het verdergaat.

Ik wil nogmaals mijn dank uitdrukken voor de toelichtingen van mijn Vlaamse collega. Ik vond het echt hoogst interessant. Soms zoek je het zo veraf om dingen te bekijken, terwijl een mooi voorbeeld voor je neus ligt. Vandaag zijn we in Vlaanderen en ik ben echt blij dat we dit punt op de agenda hebben mogen zetten om daarover met u van gedachten te wisselen. Heel erg bedankt.

Voorzitter Jan Peumans: Wij willen u graag vergezellen naar Zuid-Tirol. Dat zou voor ons heel interessant kunnen zijn. Hartelijk dank.

De heer Ward Kennes: Ik denk dat het uitstekend is dat we in contacten met andere parlementen eens op dit soort dingen doorgaan, omdat het een wereldwijde thematiek is die zeker ook in onze landen en in heel Europa en ver daarbuiten aan de orde is. We zien dat een bepaald systeem dat we goed kenden, zwaar onder druk staat, af en toe steken laat vallen en dingen niet meer kan

capteren en dat er behoefte is aan een aantal nieuwe modellen. Ik denk dat we nu de tijd niet hebben om dat allemaal in detail te gaan bespreken. Het debat wordt in de commissies gevoerd. Er wordt heel veel gekeken naar wat in andere landen gebeurt, wat academici doen, wat bevolkingsgroepen doen en wat bewegingen allemaal lanceren, maar ik denk dat we dit soort bevraging, overleg, contacten en uitwisselingen met andere parlementen in dit land en ook ver daarbuiten moeten verderzetten, want dit is toekomstgericht en tijden veranderen. We kunnen niet altijd vooroplopen en een parlement is vaak een reactief gebeuren op wat rondom ons gebeurt. Daarover stellen we dan vragen en komen we met instrumenten van vragen over conceptnota's tot decreten. Vaak lopen we achter de feiten aan. Dat is nu ook al een stuk het geval, want het systeem is al voor een stuk aan het schuiven. Maar we moeten wel kort op de bal spelen. Het is heel goed dat we dit hier op de agenda zetten, want het zijn thema's waar we allemaal mee bezig zijn.

De heer Herman De Croo: Twee zaken blijven mij bij. Eén. Waarom heeft 50 percent plus 1 gelijk en heeft 50 percent min 1 ongelijk? Dat is een debat dat men zich filosofisch kan stellen. Twee. Wat mij het meest treft, is de confidence building measures. Men gelooft ons niet meer, men gelooft de overheid niet meer, men gelooft zelfs degenen die in nood moeten optreden, minder en minder. De densifiëring van de geloofswaarheid en de geloofsbetrouwbaarheid lijkt mij een potentiële kans te zijn voor de burgerdemocratie.

De heer Willem-Frederik Schiltz: Uw voorstel trekt mij bijzonder aan. Op het federale niveau is er nog een Senaat, die al stevig is uitgekleeft. Hier en daar merk je in studies of teksten rond participatie dat er vaak aan wordt gedacht om van de tweede kamer een soort burgerkamer te maken en uw systeem lijkt daar enigszins naar toe te gaan, om burgers mee een aantal beslissingen te laten nemen, maar uiteraard naast de klassieke parlementaire democratie. Heb ik het juist begrepen dat het in die richting is, een soort burgerkamer die naast het klassieke parlement opereert? Ik weet niet hoe de collega's daarover denken, maar misschien kunnen we met die gedachte wel aan de slag om onze Senaat een invulling te geven die anders is dan wat die vandaag moet doen.

Voorzitter Alexander Miesen: Ik vind het begrip burgerkamer zeer sympathiek. Het is ook verduidelijkend. Ik weet echter niet of we dat nu al echt een burgerkamer kunnen noemen. Het is geen permanente kamer. Dit proces is themagebonden en beperkt in de tijd. In overeenstemming daarmee zal ook de groep zelf voor een beperkte tijd worden samengesteld en themagebonden worden bijeengeroepen. Er wordt niet voorzien in een permanente burgerkamer. Wie weet, zal dat misschien ooit wel gebeuren, maar dat is toekomstmuziek.

Wat de Senaat betreft, klopt het dat er veel ideeën zijn. Ik wil nu echter niet te diep ingaan op de institutionele dossiers. Er is maar één ding dat ik wil zeggen, aangezien het belangrijk voor ons is – de heer Lambertz, onze vertegenwoordiger in de Senaat, is hier ook: voor ons is de Senaat nog steeds de enige gewaarborgde vertegenwoordiging die we op federaal niveau hebben. Als men erover denkt de Senaat volledig om te gooien, dan moet men eraan denken dat men ons daarmee onze vertegenwoordiging ontnemt. Dat is echter een andere discussie.

De heer Karl-Heinz Lambertz: Ik geloof dat de discussie over hoe we meer burgerparticipatie kunnen organiseren van behoorlijk groot belang is, want het is gemakkelijk vast te stellen dat de geloofwaardigheid erop achteruit gaat. Mijnheer De Croo heeft het zonet nog zeer duidelijk herhaald.

Je moet echter opletten dat je met participatie niet meer stukmaakt dan je ermee opbouwt. Ik geloof dat het allerbelangrijkste element van burgerparticipatie daarin moet bestaan dat de burgers zich niet geïnstrumentaliseerd voelen. Daarom is het zeer belangrijk minstens twee zaken zorgvuldig in het oog te houden. Ten eerste:

hoe wordt het proces georganiseerd, begeleid en gemodereerd? Ten tweede: bestaat er wel een kans dat er uiteindelijk iets tot stand komt dat ook kan worden toegepast? Als ik een burgerparticipatie organiseer en nadien alles in een of andere schuif laat verdwijnen, dan heb ik niets positiefs teweeggebracht. Hier moeten we proberen van elkaar te leren. Ik geloof inderdaad dat we heel veel kunnen leren uit de ervaringen overal in Europa. De Raad van Europa heeft zich daar ook al regelmatig mee beziggehouden.

Als we willen leren, moeten we in ieder geval één ding weten en er rekening mee houden, en dat hebt u gezegd: iedere vorm van burgerparticipatie kan enkel in haar context worden begrepen.

Iedereen heeft het over Zwitserland, maar je moet Zwitserland heel goed kennen om te begrijpen hoe burgerparticipatie daar werkt. Het zou een fatale foute inschatting zijn om er iets uit te halen en te zeggen: "Dat gaan wij nu ook doen. Dan zal het bij ons ook beter gaan."

Ik geloof dat er meer uitwisseling nodig is en België is misschien een bijzonder interessant land. Met onze verscheidenheid zouden we veel kunnen uitproberen en zeer interessante perspectieven kunnen aantonen. Misschien is het nuttig duurzame vormen van burgerparticipatie te vinden, maar je kunt niet alles tegelijk doen. Als we het bijvoorbeeld over de Senaat hebben, dan hebben we het in de allereerste plaats over een tweede kamer in een federale staat. Op een paar uitzonderingen na beschikken alle federale staten ter wereld over een tweede kamer, die de deelstaten moet vertegenwoordigen.

Men kan zich natuurlijk afvragen of dat in België optimaal georganiseerd is. Ik denk dat het antwoord al in de vraag zit. Dat is natuurlijk niet optimaal georganiseerd. Maar als we bij de discussie over dat thema ook nog de vraag "Hoe kunnen we dat nu omgooien tot een burgerparticipatiestructuur?" betrekken, dan kan dat, maar dat kan heel ingewikkeld worden. Misschien valt er veel samen te bespreken, maar daarbij moeten we systematisch te werk gaan. En ik geloof in ieder geval dat we – wat ons in Oost-België betreft – heel verheugd zijn dat we de burgerparticipatie nu eens in een concreet proces kunnen testen.

We hebben Vorarlberg onder de loep genomen. Dat is na Burgenland de op een na kleinste deelstaat van Oostenrijk, in het westen. Daar organiseert men zulke burgerdialogen tot nog toe het intensiefst en neemt men ze op in het parlementaire werk door de resultaten van die burgerdialogen met het beleid te confronteren, en dan ook alert te blijven om te kijken wat ervan geworden is. Dat is uiterst belangrijk. Zulke ervaringen moeten er meer en meer zijn, maar – dat hebt u zeer goed gezegd – de ergste illusie zou zijn te geloven dat men aan burgerparticipatie doet om te bewijzen dat men gelijk heeft met zijn ideeën. Dat kan niet werken.

De heer Matthias Diependaele: Dank u wel aan beide sprekers voor hun voorstellingen. Ik heb een paar opmerkingen en eigenlijk één gedachte waarover ik het dan verder met jullie wil hebben.

Eerst en vooral, ik ben het er volledig mee eens dat het geloof in de politiek, zoals mijnheer De Croo dat aangeeft, inderdaad een probleem is. De vraag is of burgerparticipatie daarvoor de oplossing is en dat is naar mijn aanvoelen niet het geval. Ik denk dat we dat geloof in de politiek ergens hebben verloren door het verleden, de oude politieke cultuur, en fouten die we als politici zelf hebben gemaakt. Wat vandaag de dag in Brussel gebeurt, is daar deels de oorzaak van. Door die voorvallen verliezen mensen hun geloof in de politiek. Volgens mij is het prioritair dat we, los van de burgerparticipatie, dat geloof op een of andere manier terug herstellen.

Een tweede punt, en dat zal u niet verbazen, pleiten voor een herinvulling van de Senaat, dat is in mijn ogen hetzelfde als pleiten voor de afschaffing van de computer en terug typmachines aankopen. Dat lijkt mij niet bepaald een goed idee. Het idee van een tweede kamer heeft natuurlijk wel zijn verdienste in die zin dat je een beslissing effectief twee keer bediscussieert en een reflectiekamer opricht. Ik weet niet of daar veel voor te zeggen is. Het Vlaams Parlement heeft geen dergelijke tweede kamer en de Duitstalige Gemeenschap evenmin. Of dat echt een meerwaarde heeft, betwijfel ik.

Maar dan mijn punt met betrekking tot burgerparticipatie. Ik denk dat we allemaal de analyse delen dat het belangrijk is om burgers inderdaad inspraak te geven in de politieke besluitvorming, dat je ze echt gaat betrekken bij beslissingen en dat je luistert naar hen. Dat is absoluut een analyse die we volledig delen, maar hoe je dat dan precies gaat doen, daar zijn verschillende gradaties in.

Ik merk bijvoorbeeld heel duidelijk dat mijnheer Schiltz al een stukje verder gaat dan wat jullie voorstellen in de Duitstalige Gemeenschap. Daar heb je dus verschillende gradaties in en voor mijn partij, of voor ons, is het belangrijk dat je inderdaad burgerparticipatie op poten gaat zetten, dat je inderdaad aanmoedigt dat burgers inspraak hebben, maar die kan nooit in de plaats treden van onze democratie an sich. En daar is een zeer belangrijke reden voor. Er is maar één systeem waarbij je de zekerheid hebt dat iedereen gelijk behandeld wordt en dat is in een verkiezing, in een democratie. Daarbij heeft iedereen één stem. Rijk, arm, slim, dom, het maakt allemaal niet uit, iedereen in de maatschappij heeft dan één stem. Maar bij burgerparticipatie – die zeker zijn meerwaarde heeft – krijg je sowieso het fenomeen – en iedereen die er lokaal mee wordt geconfronteerd, kan dat erkennen – dat vooral de mondige burgers daaraan deelnemen. Het is vooral de mondige burger die daar effectief zijn gedacht kan zeggen en die zichzelf ertoe kan aanzetten om daaraan deel te nemen. Je merkt sowieso dat bepaalde delen van de maatschappij – en in een gemeente zie je dat heel duidelijk –, die ook met bezorgdheden zitten, dikwijls niet de moed hebben en niet de juiste woorden vinden om dat effectief om te zetten en deel te nemen aan dat debat. Dat is volgens mij een gevaar en dat kan je ondervangen door daar in die gradaties rekening mee te houden. Burgerparticipatie kan aanvullend zijn op de representatieve democratie maar kan nooit in haar plaats treden. Dat lijkt mij een basisprincipe.

Als we naar de toekomst kijken, kan daar misschien door de ontwikkeling van nieuwe technologieën ooit nog wel een antwoord op worden gevonden, maar gegeven de huidige situatie, denk ik niet dat je verder kan gaan dan een aanvulling op de representatieve democratie.

De heer Alfons Velz: Ik zou op twee begrippen willen terugkomen, ook uit de voordracht van de heer Schiltz, en daar nog eens de nadruk op willen leggen.

Enerzijds het woord 'betrokkenheid'. De burger moet betrokken zijn. Hij moet het gevoel hebben dat hij ernstig wordt genomen. Het is ook duidelijk, zoals onze voorzitter zonet heeft gezegd, dat we het in een kleine deelstaat aanzienlijk gemakkelijker hebben om de burgers rechtstreeks te benaderen en die betrokkenheid ook te bevorderen of te ontdekken. Ik zou graag een algemeen voorbeeld geven van hoe onze decreten ontstaan, bijvoorbeeld in het onderwijs. Die leggen een weg af waarin burgerparticipatie al een grote rol speelt, net omdat we zo klein zijn. We kunnen heel wat rechtstreekse betrokkenen al in de voorbereidende fase integreren, zoals schooldirecteurs, ouders, leraars en zelfs de scholieren.

Het tweede woord dat de heer Schiltz heeft gebruikt, is vertrouwen. Het is belangrijk dat er opnieuw vertrouwen ontstaat. Dat heeft de heer De Croo zonet ook nog eens duidelijk bevestigd.

Die twee dingen horen, geloof ik, samen. Vertrouwen kan ontstaan als burgers zich betrokken voelen en wanneer ze in dit proces mensen afvaardigen van wie ze weten dat ze betrokken zijn, dat ze het thema en de burgers serieus nemen. Dat zijn zaken die volgens mij samen horen.

Ik zou daar graag een voorbeeld van geven. Ik ben zelf lang leraar geweest en heb het geluk gehad mee te mogen werken aan de algemene leerplannen voor onze Duitstalige Gemeenschap. Dat verliep als volgt. We kregen wetenschappelijke begeleiding van een Duitse universiteit en alle mogelijke leerplannen van Duitse deelstaten ter beschikking en konden op die basis onder wetenschappelijke begeleiding onze eigen ter plaatse verzamelde ervaringen inbrengen. Ik heb dat als zeer aangenaam ervaren. Het resultaat van het voorbereidende werk is dan voorgelegd aan het parlement en daar uiteindelijk gestemd. In die tijd zat ik nog niet in het parlement, maar ik heb het in de voorbije jaren met andere leerplannen in andere vakgebieden opnieuw meegemaakt, waar ik het nu nog eens van de andere kant mocht gadeslaan. Dat is al één mogelijkheid voor burgerparticipatie die we hebben, aangezien we nu eenmaal een kleine deelstaat zijn. Dat is het voordeel. Er zijn echter ook zeer veel nadelen. Daarover zullen we het vandaag niet hebben. Dat hebben we bij de vorige bijeenkomst in Eupen al uitvoerig gedaan.

Het voordeel van de kleinheid ligt net daarin dat we al dicht bij de burgers staan. Dat voordeel moeten we heel bewust – zoals we dat nu aanpakken en waarschijnlijk op maandag thematisch zullen vastleggen – versterken en in de hand werken.

De heer Charles Servaty: Ik zou graag een vraag tot collega Schiltz richten. U hebt bij wijze van inleiding kort iets gezegd over het principe en het parlementaire instrument van de conceptnota en een van de voordelen genoemd, namelijk dat dergelijk denkwerk niet per se van bij het begin gepaard hoeft te gaan met achterliggende ontwerpen van decreet of andere wetsontwerpen.

Mijn vraag is of er ook financiële verwachtingen, behoeften of eisen kunnen verbonden zijn aan zulke conceptnota's. En is dat voor de conceptnota over burgerparticipatie het geval? De gedachtegang en strategische evaluatie is zeer juist, maar vanaf een bepaald moment, wanneer de maatregelen die u aanstipt en voorstelt, moeten worden omgezet, gaat dat nu eenmaal geld kosten. Hoe verhoudt zich dat en welke financiële middelen worden in het Vlaams Parlement vrijgemaakt voor de operatie burgerparticipatie?

De heer Willem-Frederik Schiltz: Ik weet niet welke middelen in het Vlaams Parlement voor burgerparticipatie ter beschikking worden gesteld. Ik denk dat dat er niet zo heel veel zijn, maar dat zal de parlamentsvoorzitter beter kunnen beantwoorden.

Een conceptnota brengt een concept en uiteraard vloeien daar een aantal voorstellen uit voort en als die geïmplementeerd zouden worden, hebben die ook een budgettaire impact. Ik zou met mijn collega's dus moeten onderhandelen over een resolutie om de regering te vragen een aantal maatregelen te treffen en in de begroting te vertalen. Ik moet het parlementair traject volgen om begrotingen en middelen vrij te maken om deze beslissingen te laten uitvoeren. Bijvoorbeeld, als ik zeg dat er een kenniscentrum zou moeten worden opgericht om lokale overheden te ondersteunen, dan moet ik ervoor zorgen dat ik de minister van Binnenlands Bestuur overtuigd krijg om daarmee aan de slag te gaan en dat in haar administratie en haar begroting te implementeren. Het is dus niet zo dat wij als parlement een groot eigen budget hebben waarmee wij los van de reguliere begroting kunnen werken. Misschien is dat ook een van de redenen waarom ik nogal fan ben van burgerbegrotingen: burgers kunnen dan een stukje van het geld reserveren om hun participatietraject te financieren.

Voorzitter Jan Peumans: Als het parlement dat vindt, moet dat natuurlijk kunnen. Op dit moment hebben wij drie paraparlementaire instellingen, het Kinderrechtencommissariaat, het Vlaams Vredesinstituut en de Ombudsman, die ook hier zitten. We hebben er nog een paar andere, zoals de VREG, die wel onder het parlement ressorteert, maar niet hier gehuisvest is. Als dat uit de loop van de discussie naar voor komt, moet dat natuurlijk kunnen, maar op dit moment is er geen concreet voorstel.

Wat je bij de regering legt, valt onder de verantwoordelijkheid van de regering. Leg je het bij het parlement, dan ligt de verantwoordelijkheid bij het parlement.

Wij hebben nooit een becijferd voorstel gehad over het kenniscentrum, dat misschien moet worden tot stand gebracht via een samenwerking van een aantal andere. Je hebt zelf gezegd om geen aparte structuur te maken. Maar nu is dat nog een beetje te abstract om daar een heel duidelijk en helder antwoord op te geven.

De heer Charles Servaty: De noodzaak aan financiële middelen wordt inderdaad ten laatste bij de omzetting van de maatregel kenniscentrum van kracht. Het kenniscentrum zal niet kunnen worden gerealiseerd zonder financiële middelen. Dat is althans de eis van onze SP-fractie in het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap op het vlak van burgerparticipatie. Het is niet voldoende om het proces in gang te zetten en de burger te doen bijdragen, inspraak te geven. Er moeten ook achteraf financiële middelen ter beschikking staan zodat de maatregelen die aan het eind van die burgerparticipatie in ontwerpen worden gegoten, ook kunnen worden omgezet en gefinancierd, want anders zullen de burgers ontgoocheld zijn.

Anders roept men verwachtingen op die niet kunnen worden gerealiseerd, waardoor dan weer de frustratie ontstaat waarover we het eerder al hadden. Maar ondanks dat alle respect voor dit instrument van parlementaire aard, de concept-nota. Natuurlijk kan men zich ook inhoudelijk zeer goed laten inspireren door de voorstellen die de heer Schiltz eerder heeft toegelicht.

De heer Herbert Grommes: Volgens mij is de tijd waarin de democratie beperkt moest blijven tot elke vijf of zes jaar een stem uitbrengen, nu echt wel passé. Dat is op heel wat terreinen merkbaar. De rechten en plichten van de burgers zijn niet meer beperkt tot gaan stemmen.

Het is zonet al aangehaald: we moeten de burger serieus nemen, we mogen hem niet instrumentaliseren. Dat betekent dat er discussies moeten worden gevoerd met een open einde. Een bekroning van dat alles is voor mij de burgerbegroting, die eerder ter sprake kwam. Daaraan ziet men dat op woorden ook concrete daden volgen.

Daarom wilde ik ook een paar vragen stellen over hoe dat in zijn werk gaat. Wie neemt daaraan deel? Welke projecten worden daar gerealiseerd? Welke maatregelen worden daar genomen? Dat is een eerste punt.

Ten tweede wil ik iets opmerken. We hebben het over heel wat participatiemogelijkheden, -vormen en -instrumenten gehad. Ik denk dat dat echt interessant is voor de burgers, die steeds meer kennis hebben – ook door de moderne communicatiemiddelen – zodat ze nu heel objectief en zakelijk inzicht krijgen in hoe besluitvormingsprocedures verlopen, welke randvoorwaarden en mogelijkheden er zijn en welke mogelijkheden er ook niet zijn.

Zo kunnen we de democratie en de beslissingen in de democratie misschien ook dichter bij de burger brengen. Door al deze instrumenten leert de burger begrijpen wat kan en wat niet kan, waarom een politieke beslissing wordt genomen en

waarom ze niet wordt genomen. Ik denk dat de burgerparticipatie echt bijdraagt tot de verduidelijking van democratische processen en – dat is hier nog niet gezegd – ik denk dat ze al een heel belangrijk middel is om de democratie opnieuw met de burger te verzoenen.

De heer Willem-Frederik Schiltz: Heb ik begrepen dat u een vraag had naar de concrete invulling van een aantal trajecten, die hier nog niet zo aan bod is gekomen?

De heer Herbert Grommes: Het gaat om de burgerbegroting, die u hebt aangehaald. Ik had graag wat bijkomende informatie over hoe dat in Antwerpen werkt.

De heer Willem-Frederik Schiltz: Ik moet mij excuseren, ik moet zo dadelijk vertrekken naar het Benelux-parlement in Den Haag en ik zou de burgerbegroting oneer aandoen om ze op twee minuten af te haspelen. Ik zal enkele principes meegeven.

We hebben een beslissingstraject georganiseerd waarbij tien burgers aan één tafel worden gezet om met elkaar te discussiëren aan welke thema's zij het burgerbudget willen toegekend zien. Elke tafel van tien mensen vertegenwoordigt één stem. Alle tafels worden opgeteld en gedeeld door het aantal tafels – om een gemiddelde te hebben – en dan krijgen we een ranking van de thema's. De eerste twaalf thema's gaan door naar een volgende ronde. Dan worden opnieuw tafels samengesteld met tien burgers. Die moeten virtueel 1 miljoen euro verdelen over de twaalf thema's. Ze moeten er met consensus uit geraken. Er zijn een aantal regels ingebouwd: ze mogen niet op hun eigen thema inzetten, elk thema moet door ten minste drie mensen worden gesteund, er moet een minimumbudget per thema worden geïnstalleerd enzovoort. Ze moeten dus beginnen onderhandelen. Ze hebben een collectieve stem. Als ze eruit geraken en akkoord gaan met de verdeling van de middelen tussen hun tieners, dan is hun stem geldig, wordt er een foto van genomen en wordt die opgeteld bij alle andere tafels. Ook dat wordt weer gedeeld door het aantal tafels. Het is dus een systeem van collectief stemmen. Niet alle burgers discussiëren in een groot forum met elkaar, maar ze worden in groepen gezet en er wordt een moderator bijgezet, die erover waakt dat niet alleen de mondige burger aan bod komt, maar dat ook degene die wat stiller is, zijn bijdrage kan leveren. Door een groepje te creëren ontstaat ook heel erg de druk om eruit te geraken, omdat anders de stem verloren is. Als je koppig blijft blokkeren, is op het einde, wanneer de tijd om is, de stem verloren en dat wil niemand. Er is dus een soort speltheorie ingebouwd. Maar het principe is vooral collectief stemmen.

Om ervoor te zorgen dat de deelname breder wordt, ook naar mensen met een minder ontwikkelde achtergrond – ik bedoel intellectueel of opleidingsgewijze –, organiseren we voortrajecten. Daarbij worden armoedeorganisaties, jongerenorganisaties en organisaties die nieuwkomers verwelkomen en betrokken zijn bij het geven van lessen Nederlands, ingeschakeld. Die hebben de kans om al eens een soort test te doen, om te kijken hoe het proces loopt, zodat ze weten waaraan zich te verwachten.

En dan zijn er nog een aantal opvolgscenario's. Als het geld aan de thema's is toegekend, welke projecten worden er dan mee uitgevoerd? Ook daarrond wordt participatie toegepast. Ik zal u met veel plezier nog uitgebreide informatie schriftelijk ter beschikking stellen.

Voorzitter Alexander Miesen: Ik wil enkel kort iets opmerken, namelijk over de vertrouwenskwestie en of burgerparticipatie het vertrouwen in de politiek kan versterken.

Ik geloof dat we een fout zouden maken als we zouden zweren bij burgerparticipatie als een wondermiddel en zouden denken dat het vertrouwen in de politiek van vandaag op morgen enkel met burgerparticipatie kan worden herwonnen. Dat is natuurlijk niet het geval.

Voor het verlies van het vertrouwen in de politiek zijn er heel wat oorzaken, die je niet eens allemaal kunt opnoemen. Ik wil alleen maar zeggen dat burgerparticipatie een element kan zijn om het vertrouwen te herstellen. Dan kom ik ook bij wat de heer Grommes zonet heeft gezegd: burgerparticipatie is op zekere manier ook – zonder hautain of belerend te willen klinken – een pedagogische aanzet voor de burgers.

Mevrouw Martine Goossens: Een heel klein vraagje voor mijnheer Miesen. Begrijp ik het goed dat het door u voorgestelde traject in de schoot van uw parlement wordt georganiseerd? Wat is het budget dat u daarvoor als parlement voorziet?

Voorzitter Alexander Miesen: Het is inderdaad zo dat het proces door het parlement wordt georganiseerd. De conferenties zullen in het parlement plaatsvinden. Het is dus een burgerparticipatieproces dat in het parlement is ondergebracht. Het budget bedraagt alles samen 50.000 euro. Daarin is de communicatie inbegrepen, die best prijzig is, als men advertenties plaatst enzovoort, maar vooral ook de moderatie en de aankoop van het concept – dat is de grootste hap eruit. Dat zijn de belangrijkste onderdelen van het budget.

Mevrouw Martine Goossens: Eigenlijk de externe begeleiding?

Voorzitter Alexander Miesen: Ja.

3. Uitvoering van het samenwerkingsakkoord: stand van zaken en perspectieven

De voorzitter: We snijden nu het tweede onderwerp aan: de uitvoering van het samenwerkingsakkoord, stand van zaken en perspectieven. Want dat was toch uiteindelijk de bedoeling waarom we hier samen zijn. Over de evaluatie van de vorige jaren bestaat veel documentatie. De heer Joris Scheers, hoofdadviser Interfederale Relaties bij het Departement Kanselarij en Bestuur heeft het woord.

De heer Joris Scheers: Misschien eerst even zeggen dat we inderdaad samen met Alfred Velz en Alexander Homann deze presentatie³ hebben voorbereid en in onderling overleg hebben beslist dat ik deze dan in het Nederlands zal geven, aangezien er simultaanvertaling is.

Misschien ook nog even de minister-president en zijn kabinet verontschuldigen omwille van de vergadering van de Vlaamse Regering en persoonlijke aangelegenheden: de kabinetsmedewerker die daarvoor verantwoordelijk is, kon vandaag niet aanwezig zijn. De samenwerking is het resultaat van heel veel mensen en organisaties binnen de Vlaamse overheid, die – ik zou misschien overdrijven als ik zeg 'van dag tot dag' – toch zeer frequent contact hebben met mekaar en op het terrein samenwerken. Dat kan soms een eenvoudig telefoontje zijn, soms iets meer. Ik wou dat toch nog even benadrukken. Wat we hier vandaag presenteren, is eigenlijk een beetje het overzicht en het gebalde resultaat in zowel de overeenkomst, het samenwerkingsakkoord, als in het werkprogramma.

De samenwerking dateert niet van gisteren. Er zijn eigenlijk al akkoorden zolang ze bestaan, telkens aangepast aan de zich wijzigende institutionele context. U ziet

³ Zie de presentatie van de heer Joris Scheers in de elektronische bijlage 3.

daar de verschillende akkoorden die zijn afgesloten. Daaraan hangen werkprogramma's vast voor twee of drie jaar. We hebben de voorbije jaren geëvalueerd, zoals dat hoort, en vorig jaar ongeveer rond deze tijd het nieuwe werkprogramma goedgekeurd. Met wat technisch nazicht is dat uiteindelijk heel goed.

Op het akkoord van 2016 waren er in 2017 een paar technische aanpassingen omwille van het advies van de Raad van State aan Duitstalige kant. Het is in 2016 en 2017 ondertekend. De technische aanpassing betrof de inwerkingtreding. Ik ga er verder ook niet in detail op in, maar het komt erop neer dat het akkoord in werking treedt na de publicatie van het laatste van beide instemmingsdecreten in het Belgisch Staatsblad.

Het akkoord van 2017 gaat naar een meer hedendaagse formulering. Het is aangepast aan de institutionele realiteit: vorming wordt bij het onderdeel onderwijs gevoegd, de lokale besturen zijn er bijgekomen, jeugd heeft een apart hoofdstuk, onroerend erfgoed is wat duidelijker naar voor gekomen en media eveneens. En het is ook duidelijk dat om de drie jaar verslag wordt uitgebracht bij het parlement, wat we dus vandaag ook doen.

Voor 2013 tot 2015 is er een opdeling in een permanente samenwerking en projecten per beleidsonderdeel.

Voor Onderwijs en Vorming zijn er rond de erkenning van diploma's heel wat activiteiten geweest: werkbezoeken, studiedagen, representatie en ook overleg over Erasmus. Er zijn een aantal beleidsdomeinen die zeer nauw en zeer intensief samenwerken, bij een aantal andere is het eerder sporadisch en een beetje ad hoc. Onderwijs en Vorming is duidelijk een beleidsdomein waar zeer intensief wordt samengewerkt.

Bij Cultuur en Media zit de samenwerking vooral wanneer we op het internationale vlak actief zijn: Unesco, Raad van Europa, Raad van de Europese Unie, Raad van Cultuur. Ter voorbereiding van die internationale vergaderingen wordt, zowel vooraf als achteraf, allerlei informatie uitgewisseld.

Eigenlijk is dat een beetje hetzelfde voor Toerisme, Sport en Jeugd, waar we mekaar vinden, vooral rond de internationale samenkomsten en vergaderingen, waartoe overleg wordt gepleegd en waar we dan ook vaak met één stem spreken.

Tewerkstelling en Arbeidsmarkt is een van de beleidsdomeinen waar de samenwerking iets intensiever loopt dan bij sommige andere beleidsdomeinen. Zoals ik straks bij het werkprogramma 2016-2018 ook nog even zal toelichten, is de arbeidsmarkt een heel belangrijk beleidsveld waarrond wordt samengewerkt: het stimuleren van de arbeidsmarkt en het beter laten functioneren ervan. VDAB en IAWM werken daarvoor samen, vooral ook specifiek voor het segment voor leerjongeren.

Bij Gezondheid en Huishoudhulp is een heel interessante samenwerking geweest en nog altijd rond de ziekenhuisinspectie en -financiering. Hier ziet u ook Sociale Aangelegenheden en Jeugdhulp, waar niet internationaal wordt samengewerkt, maar vooral binnen de federale overlegstructuren nauw overleg plaatsvindt, zowel vooraf als achteraf. Gehandicaptenzorg evenzeer, waar rond informatiesystemen is gewerkt.

Daarnaast zijn er een heleboel projecten. Daarvan is er een vrij gedetailleerde oplistings. Sommige hebben plaatsgevonden, al dan niet in gewijzigde vorm, maar een aantal zijn blijven steken in goede voornemens. Ik denk dat we dat niet moeten verhullen, daarvoor dient een evaluatie. Dat is niet erg omdat er op voldoende

andere vlakken wordt samengewerkt en wat de voorbije jaren niet is gelukt, kan zeker de volgende jaren lukken.

Het nieuwe werkprogramma, dat voor ons ligt, is eigenlijk al opgestart, aangezien het van 2016 tot 2018 loopt. Daarin maken we dat onderscheid niet meer, maar geven we per beleidsdomein gebald de samenwerking mee. Het was reeds goedgekeurd op 1 juni en met het technisch nazicht in een definitieve versie op 27 oktober.

Onderwijs en Vorming is een van de belangrijkste beleidsdomeinen waarrond wordt samengewerkt. NARIC, dat bevoegd is voor de erkenning van buitenlandse diploma's, heeft een bijzonder belangrijke actuele invalshoek ingevolge de vluchtelingenproblematiek. Heel veel vluchtelingen hebben problemen met het laten erkennen van hun diploma's, waarin wordt geïnvesteerd. Aangaande de samenwerking tussen Syntra en IAWM zijn er heel wat Europese programma's, maar ook binnen België, Erasmus Belgica om er maar eentje te noemen. Dan hebben wij nog een hele oplist van een aantal praktische concrete projecten, waar de samenwerking tussen Syntra en IAWM, de inspectie en de internationale organisaties waarrond wordt samengewerkt, belangrijk zijn. Eentje dat ik er misschien moet uitpikken, is de Leertijd Duaal Leren, dat straks bij Tewerkstelling ook nog aan bod komt en dat eigenlijk tussen de twee beleidsdomeinen zit. De Duitstalige Gemeenschap heeft hieromtrent interessante ervaringen voor ons.

Over Cultuur kunnen we redelijk kort zijn. Daar zijn er een aantal zaken rond Unesco en het Europees Jaar van het Erfgoed dat volgend jaar plaatsvindt, waar rond samenwerking wordt georganiseerd. Ook rond de inventarissen voor het bewaren van immaterieel erfgoed wordt samengewerkt.

Bij Toerisme gaat het vooral over erkenningen en bedrijfsvoorwaarden. Verder heb je de vakantiemogelijkheden voor kansarme kinderen en uiteraard ook hier weer het Europese beleid waarover overleg wordt gepleegd.

Bij Sport wil ik de cursussen op de beide trainers scholen uitlichten, sportkampen in Worriken. Rond doping wordt samengewerkt. Met het oog op de Olympische Spelen van 2020 wordt ook rond de financiering van de topsport gewerkt.

Bij Tewerkstelling zijn twee belangrijke punten, waar VDAB en ADG toch wel nauw samenwerken in het kader van het Belgische federale overleg: SINE-job, waaromtrent een aantal contacten en afspraken bestaan, en het project Leertijd Duaal Leren, waarrond er heel wat beleidsrelevant materiaal en ervaringen zijn. Ook rond de interregionale mobiliteit tussen de verschillende regio's wordt samengewerkt.

In Gezondheidszorg en Welzijn wordt heel nauw en heel breed samengewerkt. Ik ga er niet in detail op in, maar ik hoef u niet te vertellen dat ook daar zeer duidelijk bilateraal tussen de verschillende diensten rechtstreeks wordt afgesproken en samengewerkt.

In het kader van de Internationale Samenwerking zelf wordt samengewerkt rond de afspraken die binnen de Belgische toerbeurtregeling worden gedaan, de herziening van de ESR-richtlijn of investeringsclausules rond het bestaande stabiliteitspact.

Nieuw zijn de Lokale Besturen en de grensoverschrijdende samenwerking, ook intergemeentelijke samenwerking, een thema dat in Vlaanderen zeer actueel is. Daarover worden informatie, best practices en beleidsopties uitgewisseld, ook met betrekking tot het toezicht, de relatie met de centrale overheid en de financiering van de lokale besturen. Onze evolutie van het Gemeentefonds wordt daar nauw opgevolgd en daarover wordt informatie uitgewisseld.

Jeugd is eerder beperkt en zeer specifiek gericht op de Europese samenwerking. Af en toe wordt wel eens een uitwisseling en een studiebezoek gedaan.

Ook Onroerend Erfgoed is internationaal gericht. Op dat forum zijn er een aantal contacten en worden zaken voorbereid. Hier vermelden we het project rond het Europees erfgoedlabel, waar de violen worden gestemd.

Inzake Mediabeleid ten slotte zijn er het filmbeleid, de taxshelter en de Regulator voor de Media. De mediaregulators van de beide gemeenschappen hebben daar contact met mekaar.

Wat Vlaanderen betreft, heeft de Vlaamse Regering het voorontwerp van instemmingsdecreet principieel goedgekeurd op 24 maart 2017. Wij hebben ondertussen alle adviezen binnen van de adviesraden en de adviesvraag aan de Raad van State is deze week vertrokken. Als er geen grote veranderingen komen, kunnen we snel naar een definitieve goedkeuring gaan. Aan de zijde van de Duitstalige Gemeenschap is in juli reeds een eerste lezing gebeurd en goedgekeurd. De Raad van State heeft zijn advies uitgebracht, dat aanleiding heeft gegeven tot een wijziging, en op 20 april is een tweede lezing gebeurd en heeft het parlement het behandeld.

De heer Herman De Croo: Ik ben vol bewondering als ik deze bijna twintig hoofdstukken bekijk, het is indrukwekkend. Dat is natuurlijk vanuit de invalshoek van de wederzijdse bevoegdheden. Maar ik heb een paar vragen aan onze goede collega's.

Is er ook zo een overleg, zoals wij nu hebben en dat ik heel goed vind, tussen hun gemeenschap en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, de Franse Gemeenschap en het Waalse Gewest?

Wij hebben een belangrijke bevoegdheid inzake wapenhandel. Hebben zij daarover ook een idee wat betreft het Waalse Gewest?

De heer Joris Scheers: Ik kan daar zeer beperkt op antwoorden, aangezien ik samen met secretaris-generaal Martin Ruebens voor de minister-president de interfederale relaties binnen de Kanselarij en Bestuur behartig.

Er zijn heel wat afspraken, ook met het Brusselse Gewest, en er zijn genoeg thema's waarover we met mekaar afspraken kunnen en moeten maken, ook met onze Waalse collega's, maar ik moet zeggen dat die eerder ad hoc verlopen en gericht zijn op bepaalde dossiers. Maar die afspraken zijn er zeker en er wordt goed samengewerkt. Er zijn ook akkoorden in het verleden, maar de intensieve manier waarop met de Duitstalige Gemeenschap wordt samengewerkt, is niet dezelfde met de andere gewesten. Daarmee gebeurt dat meer ad hoc en op basis van de politieke agenda die zich op dat moment aandient.

Voorzitter Jan Peumans: Ik ben nu negen jaar voorzitter van dit parlement en ik moet zeggen dat de samenwerking met de Duitstalige Gemeenschap gewoon goed loopt. U weet, mijnheer De Croo, dat wij pogingen ondernemen voor samenwerking met de andere parlementen.

Vorige week was de Spaanse ambassadeur hier en voor de eerste keer heeft mevrouw Greoli, de Franstalige minister van Cultuur, met de commissie voor Cultuur van ons parlement vergaderd. Er is een cultureel akkoord tussen de Vlaamse Gemeenschap en de Franse Gemeenschap terzake.

We zijn ook begonnen, collega Alexander Miesen weet dat, met rechtstreeks overleg met de andere parlementen. Enkele weken geleden zijn we bij elkaar geweest op

het gebied van het klimaat en we komen daarover terug bij elkaar in september. Volgens de bijzondere wet hebben wij de mogelijkheid om met de andere parlementen te overleggen en in de vorige legislatuur zijn we daarmee begonnen. Met de Franstaligen en met Brussel heeft het wel meer dan twee en een half jaar geduurd voordat het rond was. Toen hebben we voor de eerste keer samengezeten rond de overstromingsproblematiek, met de Dender als voorbeeld. Er zijn natuurlijk een hele hoop samenwerkingsakkoorden op het niveau van de regering, er zijn bijvoorbeeld uitwisselingen tussen Forem, Actiris en de VDAB. We hebben het beroemde overlegcomité, maar dat is op het niveau van de uitvoerende macht. Maar wij proberen dat ook met de parlementen op het gebied van de wetgevende macht tot stand te brengen. Dat is altijd het vlotst en het snelst gegaan met de Duitstalige Gemeenschap. Ik ga ook elk jaar bij hen naar de feesten. Dat is altijd heel gezellig. Uw opmerking was inderdaad terecht, er is een heel groot verschil met de andere gemeenschappen.

Voorzitter Alexander Miesen: Ik deel uw mening dat de samenwerking tussen de twee deelstaten uitstekend is. Dat is zeker ook zichtbaar aan het feit dat er nu al een nieuwe overeenkomst op tafel ligt, die we wel nog moeten bekrachtigen en die op de nieuwe omstandigheden – onder andere als gevolg van de zesde staats-hervorming – zal ingaan. Veel beter zou het nu echt niet kunnen lopen.

Ik zou ook willen benadrukken dat de samenwerking behalve op regeringsniveau ook op parlementair niveau zeer goed loopt. Je hebt zonet al een element aangehaald. Ik wil van de gelegenheid gebruikmaken om mijn dank uit te spreken omdat we hier een paar maanden geleden met een delegatie uit het parlement, uit de administratie – en ik was er zelf ook bij – bijna een hele dag te gast mochten zijn om over het veiligheidsconcept van het Vlaams Parlement van gedachten te wisselen. We hebben er zeer veel aan gehad omdat we ons in Eupen momenteel ook over die thematiek buigen. Ook dat was nog eens een uitstekend voorbeeld van hoe Vlaanderen ons kan ondersteunen en van hoe we ook op zoek kunnen gaan naar input van buitenaf. Nogmaals hartelijk bedankt daarvoor.

Ik weet dat er ook nog andere ideeën zijn waarbij er mogelijkheden tot samenwerking op parlementair niveau zouden kunnen ontstaan. Ik denk dan aan het toezicht op de naleving van het subsidiariteitsbeginsel, waar toch wel heel wat bij komt kijken, zeker voor een klein parlement als het onze. Bedankt daarvoor.

De heer Karl-Heinz Lambertz: Ik zou ook willen beklemtonen dat de samenwerking tussen de Duitstalige Gemeenschap en Vlaanderen van oudsher een uitstekende samenwerking is. Met een zekere trots hebben wij als Duitstalige Gemeenschap in het verleden lange tijd kunnen zeggen dat we de enigen in België waren die een samenwerkingsakkoord met alle andere gemeenschappen hadden. Wij zijn echter helemaal niet teleurgesteld dat dat niet langer het geval is. Het gebrek aan een akkoord tussen de Franse Gemeenschap en Vlaanderen was mijns inziens een hiaat in het Belgische model. Dat akkoord is nu gesloten en daar kunnen wij als toeschouwer, denk ik, alleen maar achter staan.

Ik zou nog wel een opmerking willen maken. Het idee om de parlementen in België steeds meer met elkaar te verbinden, vinden wij uitstekend, maar wij hechten er heel veel belang aan daar als Duitstalige Gemeenschap steeds voor te worden uitgenodigd. Er zijn in het verleden al meermaals contacten geweest waarop wij niet waren uitgenodigd.

De reden daarvoor ligt natuurlijk voor de hand: als men de Belgische Grondwet diagonaal doorleest, dan zijn er gewestbevoegdheden en gemeenschapsbevoegdheden. Men zou het idee kunnen krijgen dat het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap niet wordt uitgenodigd telkens er gewestbevoegdheden worden besproken. Dat valt met een tweede, grondigere lezing bij te sturen.

Intussen heeft de Duitstalige Gemeenschap op grond van artikel 139 van de Grondwet al een aanzienlijk aandeel gewestbevoegdheden overgenomen en als gevolg daarvan willen en – ik zou ook zeggen – moeten we dan ook mee rond de tafel zitten wanneer er gewestaangelegenheden worden besproken. De eenvoudigste manier om die ingewikkelde analyse rond bevoegdheden helemaal achterwege te laten, vooraleer men samenkomt, zou een pragmatische Belgische oplossing zijn: “We nodigen de Duitstalige Gemeenschap gewoon op al onze zittingen uit.”. Dan zullen we nooit gefrustreerd zijn dat we er niet bij waren.

De heer Alfred Velz: Ik wil van de gelegenheid gebruikmaken om ook in naam van de regering het een en het ander te zeggen over het samenwerkingsakkoord.

Inhoudelijk heb ik eigenlijk niets toe te voegen aan de vorige sprekers. De samenwerking verloopt zonder moeilijkheden en op een zeer snelle en vlotte manier. Ik zou van de gelegenheid gebruik willen maken om de medewerkers – en dan vooral de medewerkers van de gemengde commissie, die de evaluatie doorvoeren en ook het werkschema zeer vlot en met zeer snelle contacten samen opstellen – bij deze te bedanken, met name Joris Scheers, die instaat voor de eindredactie, en Alexander Homann, die van onze kant de verantwoordelijkheid draagt. Tegelijk wil ik bevestigen dat de contacten tussen de kabinetten van onze minister-presidenten uitstekend verlopen en dat dat ook in toekomst waarschijnlijk het geval zal blijven.

4. Varia

Voorzitter Jan Peumans: In de varia hadden we nog twee agendapunten, die door het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap waren voorgesteld. Het gaat om de gevolgen van de ESR-2010-normen voor het investeringsbeleid van de Vlaamse Gemeenschap, de Duitstalige Gemeenschap en de gemeenten en ten tweede over de perspectieven en standpunten inzake de verdere ontwikkeling van de Belgische staatsstructuur. Ik stel voor dat wij met onze commissie nog eens gezellig naar Eupen komen en dat wij de discussie over die twee agendapunten in Eupen voeren op basis van een voorbereidende nota.

Voorzitter Alexander Miesen: In ieder geval, mijnheer de voorzitter. U bent mij bijna voor, want ik wilde u namelijk graag uitnodigen om nog eens samen te komen in Eupen of in de Duitstalige Gemeenschap. Die twee punten kunnen we dan op de agenda zetten.

Ik heb op weg hierheen nog bedacht dat we bij deze gezamenlijke zitting misschien iets kunnen gaan bezichtigen dat u in de Duitstalige Gemeenschap aanspreekt, om niet altijd in het klassieke kader in het parlement te zitten, maar ter plaatse te gaan bekijken hoe de dingen concreet werken. Misschien vinden we een interessant thema in het kader van het samenwerkingsakkoord, dat we eens kunnen gaan bekijken. Dat is een voorstel waarin we ons eens kunnen verdiepen.

Hartelijk dank aan iedereen dat we hier vanochtend weer mochten zijn en voor de aangename ontvangst. Zoals ik aan het begin al zei: zoals altijd perfect georganiseerd – zelfs met rode loper. Een rode loper hebben we in Eupen nog niet, maar ik denk dat we zoiets zouden moeten aanschaffen als de Vlamingen ons nog eens komen bezoeken. Ik zal het voorstel voorleggen aan ons Bureau – eens kijken wat dat oplevert.

Hartelijk dank ook van mijnentwege aan de vertalers, aangezien het de zaken toch heel wat eenvoudiger maakt als we vertaling hebben.

Voorzitter Jan Peumans: We kunnen natuurlijk het station in Eupen bezoeken, als we naar Eupen komen, en we hebben elk jaar de traditie met de kerstboom,

zoals u weet. Dat doen we elk jaar en ik weet niet aan welke gemeente het dit jaar is. Dat is een mooie traditie. Vorig jaar was het Lontzen en nu is het?

De heer Charles Servaty: Alle gemeenten van de Duitstalige Gemeenschap zijn een keer aan de beurt geweest. Ik kan de parlamentsvoorzitter bevestigen dat zijn partijcollega Emil Dannemark, de burgemeester van Bütgenbach, hem zal aanspreken om zijn interesse uit te drukken. Dat kan ik nu al zeggen.

Voorzitter Jan Peumans: Zeer mooi, bedankt.

De heer Alfred Mockel: En gewoon voor de grap – omdat we het er aan het begin over hadden dat we moesten opletten niet uit te stappen in Oostende – als u met de trein komt, is er geen probleem. Eupen is namelijk het eindstation.

Voorzitter Jan Peumans: Daarmee kunnen we dit officiële gedeelte afsluiten.

Jan PEUMANS,
voorzitter

Ward KENNES,
verslaggever

Gebruikte afkortingen

ADG	Arbeitsamt der Deutschsprachigen Gemeinschaft
ESR	Europees Systeem van Nationale en Regionale Rekeningen
Forem	Service Public Wallon de l'Emploi et de la Formation Professionnelle
IAWM	Institut für Aus- und Weiterbildung im Mittelstand und in KMU
NARIC	National Academic Recognition Information Centre
OPEC	Organization of the Petroleum Exporting Countries
SINE	sociale inschakelingseconomie
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
VDAB	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding
VREG	Vlaamse Regulator van de Elektriciteits- en Gasmarkt